

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18894898>

Ключник А. В.

доктор економічних наук, професор
завідувач кафедри публічного управління
та адміністрування і міжнародної економіки
Миколаївський національний аграрний університет
e-mail: klyuchnikav2408@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-6012-6666>

Кормишкіна І. В.

доктор філософії
Миколаївський національний аграрний університет
e-mail: irinaallahverdieva26@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0002-9670-2295>

Галунець Н. І.

старший викладач кафедри публічного управління
та адміністрування і міжнародної економіки
Миколаївський національний аграрний університет
e-mail: galunetsni@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-7709-9238>

ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДНОВЛЕННЯ ТА СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

JEL Classification: Q18, R11, O18
SECTION “ECONOMICS”: Економіка

Анотація. Стаття обґрунтовує засади соціально-економічного забезпечення відновлення та довгострокового розвитку сільських територій у повоєнний період. Дослідження охоплює кількісну оцінку трансформацій економічної структури громад, бюджетної динаміки та зайнятості за 2020–2025 роки. Прогнозні орієнтири на 2025–2029 роки сформовано з урахуванням інституційних і демографічних змін. Робота спрямована на узгодження фінансових інструментів, управлінських процедур і системи оцінки результативності відновлювальних заходів. Методологічну основу становить поєднання порівняльного аналізу, структурної декомпозиції та трендового прогнозування. Емпіричну базу сформовано з офіційних статистичних даних центральних органів виконавчої влади, відкритих бюджетних звітів і матеріалів міжнародних фінансових інституцій. Аналіз інституційних змін здійснено через контент-аналіз нормативних документів і програм розвитку територіальних громад. Прогнозні показники розраховано методом екстраполяції з корекцією на очікувані параметри зайнятості, інвестицій та бюджетної спроможності. Після 2022 року структура фінансування відновлення зазнала змін. Частка міжбюджетних трансфертів зростає, а роль міжнародної допомоги посилилася. Диверсифікація економіки скорочує залежність від первинного аграрного виробництва і розширює податкову базу громад. Інтеграція екологічних стандартів у місцеві програми підвищує ефективність використання ресурсів і готує громади до виконання європейських вимог. Прогноз на 2025–2029 роки передбачає поступове зростання зайнятості, розширення малого підприємництва та зміцнення бюджетної стійкості. Запропоновані механізми можуть застосовуватися при розробленні стратегій

розвитку та обґрунтуванні видаткових рішень. Система кількісних індикаторів забезпечує регулярний моніторинг результатів і коригування програм підтримки. Наукова цінність роботи полягає у поєднанні емпіричної діагностики з прогнозною моделлю трансформації сільських територій на основі узгоджених фінансових і соціально-економічних параметрів.

Ключові слова: відновлення сільських територій, соціально-економічний розвиток, інституційні механізми, фінансування відбудови, диверсифікація економіки, людський капітал, сталий розвиток.

Abstract. The article substantiates the foundations of socio-economic support for the recovery and long-term development of rural territories in the post-war period. The study includes a quantitative assessment of transformations in the economic structure of communities, budget dynamics, and employment during 2020–2025. Forecast benchmarks for 2025–2029 are developed with consideration of institutional and demographic changes. The research aims to align financial instruments, governance procedures, and performance evaluation mechanisms of recovery measures. The methodological framework combines comparative analysis, structural decomposition, and trend forecasting. The empirical base consists of official statistical data from central executive authorities, open budget reports, and materials from international financial institutions. Institutional changes are examined through content analysis of regulatory documents and local development programs. Forecast indicators are calculated using extrapolation adjusted for expected employment levels, investment flows, and fiscal capacity parameters. After 2022, the structure of recovery financing changed. The share of intergovernmental transfers increased, while the role of international assistance expanded. Economic diversification reduces dependence on primary agricultural production and broadens the local tax base. The integration of environmental standards into local programs improves resource efficiency and prepares communities to meet European requirements. The forecast for 2025–2029 anticipates gradual employment growth, expansion of small enterprises, and strengthening of fiscal sustainability. The proposed mechanisms can be applied in the development of growth strategies and in the justification of expenditure decisions. The system of quantitative indicators ensures regular monitoring of results and adjustment of support programs. The scientific value of the study lies in combining empirical diagnostics with a forecast model of rural transformation based on coordinated financial and socio-economic parameters.

Keywords: rural recovery, socio-economic development, institutional mechanisms, reconstruction financing.

Вступ

Актуальність проблеми. Повномасштабні руйнування змінили економічний профіль сільських територій України. Є факт скорочення виробничих потужностей, зниження рівня податкових надходжень. На часі і погіршення стану соціальної інфраструктури країни. Трудові ресурси перерозподілилися: частина населення залишила громади, інша втратила зайнятість. У 2022–2024 роках обсяг капітальних інвестицій у сільські регіони скоротився майже на третину, тоді як видатки на соціальну підтримку зросли. Дисбаланс між доходною базою громад і їх фінансовими потребами поглибився. У 2025 році громади входять у фазу системного відновлення. Цей етап вимагає чітких інституційних рішень і узгодженості між бюджетною політикою та стратегічним плануванням. Розрізнені програми і стихійні заходи не формують довгострокової стійкості. Формування механізмів соціально-економічного забезпечення відновлення набуває практичного виміру. Так йдеться про поєднання фінансових інструментів, управлінських процедур і системи оцінки результатів у єдиній координованій конструкції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Богородицька Г. Є., Войтов С. Г., Жир С. І. [2] досліджує формування системи соціально-економічного забезпечення розвитку сільських територій

у повоєнний період. Відновлення продовольчої безпеки, за результатами цього дослідження, вимагає комплексної координації фінансових і управлінських інструментів. Питання інтеграції місцевих бюджетів у єдину модель довгострокового розвитку залишаються невирішеними, що пов'язано з нестабільністю ресурсної бази громад. Далі Гуторов А. О. [3] аналізував стратегування сталого й інклюзивного розвитку та обґрунтовує необхідність врахування соціальної структури громад при формуванні регіональних програм. Оцінка ефективності бюджетних інструментів у цій роботі не отримала достатнього розроблення: автор фіксує проблему, проте не пропонує системи вимірювання результативності з прив'язкою до кількісних індикаторів.

Дослідник Ластовченко П. В. [6] визначив інвестиційну активність як чинник стабілізації зайнятості у повоєнних громадах. Розподіл повноважень між рівнями управління в дослідженні розглянуто фрагментарно, а питання формування збалансованої моделі бюджетної децентралізації потребує окремого аналізу. Ключник А. [11] показав, що локальні громади здатні забезпечувати швидке реагування на інфраструктурні втрати в аграрному секторі. Обмеженість власних доходів громад при цьому залишається структурною перешкодою для забезпечення їх довгострокової фінансової стійкості.

Ляліук О. [12] досліджував децентралізацію як механізм формування агросоціальних систем і встановлює, що інституційна автономія сприяє економічній адаптації громад. Координація децентралізованих рішень із національною політикою розвитку в роботі не розглядається. Македон В. [13] аналізує цифрову трансформацію як інструмент відновлення територій і фіксує зростання продуктивності внаслідок впровадження цифрових рішень. Питання масштабування таких інструментів на рівні окремих громад залишається поза межами дослідження. Дребот О. та ін. [10] розробили еколого-економічний механізм розвитку територій і доводить, що інтеграція європейських стандартів посилює конкурентоспроможність. Фінансове забезпечення екологічних програм у роботі не систематизовано.

Так Рід Дж. та ін. [15] розглянули взаємозв'язок між відновленням природних ресурсів і регіональним розвитком, показуючи, що природний капітал здатний генерувати додану вартість. Узгодження екологічних пріоритетів із бюджетними інтересами громад у дослідженні не опрацьовано. Вучич В. та ін. [19] провели аналіз економічних викликів сільських регіонів і обґрунтував позицію, що диверсифікація структури економіки знижує залежність від одного сектору. Адаптація відповідних моделей до умов постконфліктного відновлення в роботі не розглядається. Чжу Ф. та ін. [20] досліджували резильєнтність сільських територій і встановлює, що стійкість формується через поєднання соціальних і економічних чинників. Практична імплементація комплексних моделей витривалості залишається невирішеним завданням. Аналіз наведених досліджень виявляє спільну лакуну. Так жодна з робіт не пропонує інтегрованого механізму, який би поєднував інституційну координацію, фінансове забезпечення та індикативний моніторинг у єдиній системі управління відновленням сільських територій. Це визначає предмет і мету поточного дослідження.

Виділення невирішеної частини проблеми. Проблема дослідження полягає у відсутності інтегрованої моделі, що поєднує розподіл повноважень, акумулювання ресурсів і стимулювання економічної активності на рівні громад. Існуючі механізми функціонують фрагментарно. Частина програм орієнтована на короткострокову компенсацію втрат. Інша частина не враховує демографічні та структурні зміни. Недостатньо узгоджено фінансові джерела та показники результативності. Через це відновлення відбувається нерівномірно. Дослідження спрямоване на подолання цих викликів. Фокус на інституційно-фінансових рішеннях, що здатні стабілізувати доходи громад і відновити економічну активність.

Мета статті. Мета статті – визначити накопичені проблеми і втрати сільських територій через війну та розробити засади їхнього повоєнного відновлення та забезпечення подальшого сталого розвитку.

Наукова новизна. Обґрунтовано модель забезпечення відновлення сільських територій України у розрізі 2029 року. Формалізовано взаємозв'язок між розподілом повноважень, механізмами акумулювання ресурсів і динамікою зайнятості на рівні громад. Розроблено систему кількісних індикаторів для оцінки результативності відновлювальних заходів із прив'язкою до бюджетної стійкості та демографічної структури. Прогнозна конфігурація диверсифікації економіки громад враховує екологічні параметри як самостійну змінну, а не допоміжний чинник. Новизна роботи

полягає у поєднанні емпіричної діагностики втрат із середньостроковою моделлю трансформації місцевої економіки: обидва рівні аналізу інтегровані в єдину аналітичну конструкцію.

Практичне значення. Запропоновані підходи адресовані органам місцевого самоврядування і можуть застосовуватися при формуванні програм розвитку та бюджетів відновлення. Модель розподілу ресурсів дає змогу обґрунтовано визначати пріоритети фінансування з урахуванням інтенсивності втрат і демографічних змін. Індикативний моніторинг забезпечує систематичну оцінку витрачання коштів і виявляє розбіжності між фактичними та плановими показниками. Інструменти стимулювання підприємництва і зайнятості сумісні з наявними плановими документами і не потребують їх структурної зміни для інтеграції у місцеві стратегії. Отримані результати створюють аналітичне підґрунтя для формування регіональних програм, орієнтованих на зміцнення доходної бази громад і підвищення їх фінансової спроможності.

Методологія

Методи дослідження. Дослідження спирається на поєднання кількісних і аналітичних підходів. Автори застосували порівняльний аналіз для виявлення динаміки соціально-економічних показників за 2020–2025 роки. Структурну декомпозицію використано для оцінки змін у складі доходів громад та секторній структурі місцевої економіки. Трендовий метод залучено для побудови прогнозних значень на середньостроковий період. Для інтерпретації інституційних змін використано контент-аналіз нормативних актів та програм розвитку територіальних громад.

Джерела даних. Джерельну базу сформовано з офіційних статистичних даних Державної служби статистики України, Міністерства економіки, довілля та сільського господарства України. Додатково використано відкриті звіти міжнародних фінансових організацій і донорських структур. Фінансові показники агреговано за бюджетною класифікацією видатків розвитку. Демографічні дані систематизовано за регіональним принципом. Усі масиви інформації приведені до єдиних одиниць виміру для забезпечення порівнянності.

Інструменти аналізу. Аналітичний інструментарій включає розрахунок темпів приросту, коефіцієнтів структурних зрушень і індикаторів бюджетної стійкості. Для оцінки ефективності заходів використано співвідношення витрат і соціально-економічних результатів. Прогнозування здійснено методом екстраполяції з корекцією на очікувані інституційні зміни. Отримані результати верифіковано через сценарний аналіз з урахуванням альтернативних варіантів розвитку.

Обмеження дослідження. Дослідження має низку обмежень. Частина статистичних даних за 2022–2023 роки характеризується неповнотою через воєнні умови. Окремі показники оцінено на основі агрегованих значень без деталізації по громадах. Прогнозні розрахунки залежать від припущень щодо макроекономічної стабільності. Ці обмеження враховано при інтерпретації отриманих дослідницьких результатів.

Результати

Повномасштабні бойові дії змінили структуру сільських територій. Втрати мають матеріальний і демографічний характер. Оцінювання потребує кількісної точності. У 2022 році руйнування охопили транспортну, енергетичну та соціальну інфраструктуру. Паралельно скоротився виробничий потенціал аграрного сектору. Знищення активів порушило міжрегіональні зв'язки. У громадах зменшилися податкові надходження. Водночас зросли видатки на базові потреби. На початку 2021 року інфраструктура функціонувала стабільно. Обсяг аграрного виробництва перевищував довоєнні показники 2018 року. Частка зношених об'єктів становила 34 %. До кінця 2022 року показник руйнувань перевищив 40 % у прикордонних районах. Пошкоджено понад 1 тис. об'єктів соціальної інфраструктури. Виробничі потужності скоротилися на третину. Житловий фонд втратив близько 18 % площі. У 2023 році розпочато інвентаризацію втрат. Місцеві адміністрації сформували реєстри пошкоджених об'єктів. Частину даних підтвердили міжнародні партнери. Оцінювання здійснювали з використанням кадастрових і супутникових матеріалів. Визначення вартості відновлення спиралося на ринкові ціни 2023 року. У громадах зафіксовано різний рівень ураження. Південні регіони втратили більше виробничих потужностей. Західні громади зазнали демографічного навантаження через переміщення населення [6, с. 197]. Всі ці процеси та їх статистичне обарвлення наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Комплексна оцінка матеріальних втрат сільських територій України у 2021–2025 роках

Рік	Зруйновані об'єкти інфраструктури, од.	Пошкоджені виробничі потужності, %	Втрата житлового фонду, тис. м ²	Збитки, млрд грн.	Частка відновлених об'єктів, %
2021	48	5	32	2,1	100
2022	1260	34	780	96,4	12
2023	890	28	620	74,8	31
2024	540	19	410	51,3	47
2025 (прогноз)	320	14	280	38,6	58
Разом	3058	–	2122	263,2	–
Середнє значення	612	20	424	52,6	50
Динаміка 2021–2025, %	+5670	+180	+775	+1737	–42

Джерело: побудовано авторами на основі [5]

У 2022 році кількість зруйнованих об'єктів зросла у двадцять шість разів, а виробничі втрати досягли пікового рівня. У 2023 році темпи руйнувань зменшилися, проте сукупні збитки залишалися високими. До 2024 року частка відновлених об'єктів перевищила 45%, тоді як фінансування здійснювалося через повністю через державні програми та донорські фонди. У 2025 році процес відновлення прискорився. Однак рівень зношеності інфраструктури перевищує довоєнний показник. Матеріальні втрати спричинили структурні зміни на ринку праці. У 2022 році чисельність зайнятих у сільському господарстві скоротилася на 18 %. Частина працівників мобілізована. Інші виїхали за межі країни. У 2023 році повернення населення залишалося обмеженим. Молодь обирала міські центри або інші держави. Працевдатне населення старшало. Частка осіб віком понад 55 років зросла до 29 %. У 2024 році зафіксовано поступове відновлення зайнятості. Сільські громади запровадили локальні програми стимулювання. Повернулися окремі підприємства переробної галузі [8, с. 339]. Водночас дефіцит кваліфікованих кадрів зберігається. Міграційні потоки залишаються нестабільними. Демографічна структура змінилася. Зменшилася кількість дітей і молоді. Зросла частка домогосподарств з однією особою. Демографічні показники наведено у таблиці 2.

Таблиця 2

Демографічні та трудові трансформації у сільських громадах 2021–2025 років

Рік	Постійне населення, млн осіб	Рівень зайнятості, %	Трудова міграція за кордон, тис. осіб	Внутрішньо переміщені, тис. осіб	Частка осіб у віці «55+», %
2021	12,4	58	210	35	23
2022	11,1	47	540	780	27
2023	10,8	49	520	650	28
2024	10,9	52	430	520	29
2025 (прогноз)	11,2	54	380	410	29
Середнє значення	11,3	52	416	479	27
Зміна 2021–2025, %	–9,7	–4	+81	+1071	+26

Джерело: побудовано авторами на основі [7]

У 2022 році населення сільських територій скоротилося майже на мільйон осіб, рівень зайнятості впав на 11%, а міграція за кордон перевищила пів мільйона осіб. У 2023 році ці тенденції зберігалися. Частина внутрішньо переміщених осіб повернулася у рідні громади, проте частка населення старшого віку продовжила зростати. Демографічні зміни поглибили наявні соціально-економічні дисбаланси. У 2022 році власні доходи громад скоротилися на 22 %. Видатки на

соціальний захист зросли. Капітальні інвестиції призупинено. У 2023 році громади спрямували ресурси на відновлення критичної інфраструктури. Освітні та медичні заклади працювали з обмеженнями. Рівень безробіття у деяких районах перевищив 20 %. У 2024 році фінансова ситуація стабілізувалася частково. Дотації з державного бюджету компенсували частину втрат. Приватні інвестори повернулися у громади з відносною безпекою. Поступово відновлювалася логістика. Залізничні вузли почали функціонувати стабільніше. Однак енергетична інфраструктура потребує модернізації. Частота аварій перевищує довоєнний рівень [24].

Визначення пріоритетів відновлення ґрунтується на емпіричних показниках. Першочерговими залишаються транспорт і енергетика. Другим напрямом визначено житловий фонд. Третім виступає підтримка зайнятості. Громади з найбільшими втратами потребують цільового фінансування. Розподіл коштів має враховувати інтенсивність руйнувань. Оцінка здійснюється за шкалою збитків і демографічних втрат [17, с. 123]. Період 2020–2025 років змінив архітектуру управління розвитком сільських територій. Повноваження держави та громад перерозподілено. Фінансові потоки переформатовано. Потреба у відновленні активізувала координацію між рівнями влади. Центральні органи визначили стратегічні напрями. Місцеві ради взяли відповідальність за реалізацію проектів. У 2022 році ця модель зазнала випробування. Рішення приймалися швидко. Водночас зросли вимоги до прозорості. У 2020 році громади самостійно управляли близько 46 % бюджетних ресурсів розвитку. У 2021 році цей показник перевищив 50 %. Центральні органи залишали за собою контроль над великими інфраструктурними програмами. Після 2022 року частину функцій знову централізовано. Причиною стала безпекова ситуація. У 2023 році поступово відновлено повноваження громад щодо планування відбудови. Міністерства формували нормативні рамки [2, с. 10-11]. Виконання делеговано на місця. Розподіл компетенцій відображено у таблиці 3.

Таблиця 3

Динаміка розподілу управлінських повноважень у сфері відновлення сільських територій, 2020–2025 роки

Рік	Частка рішень, прийнятих на центральному рівні, %	Частка рішень громад, %	Кількість спільних програм, од.	Обсяг міжбюджетних трансфертів, млрд грн.	Частка делегованих функцій, %
2020	54	46	18	12,4	39
2021	49	51	24	15,8	44
2022	67	33	31	38,6	28
2023	59	41	36	42,1	34
2024	53	47	44	51,7	41
2025 (прогноз)	50	50	48	58,3	46
Середнє значення	55	45	33	36,5	39
Зміна 2020–2025, %	–4	+4	+167	+370	+18

Джерело: побудовано авторами на основі [7]

У 2022 році частка централізованих рішень зросла до рівня майже 67 %. А вже починаючи з 2023 року делегування поступово відновлюється. Кількість спільних програм збільшилася майже утричі. Трансферти з державного бюджету зросли у чотири рази. Це свідчить про концентрацію ресурсів у період відбудови. Водночас громади розширили власні інструменти управління. Фінансове забезпечення відновлення формувалося з кількох джерел. Державні програми залишалися базовим інструментом. Міжнародні партнери надали гранти та кредити. Публічно-приватні партнерства активізувалися з 2023 року [7]. Обсяг іноземної допомоги перевищив довоєнні показники. Частка донорських коштів у 2022 році становила понад 40 % капітальних видатків. Дані про акумулювання ресурсів наведено на рисунку 1.

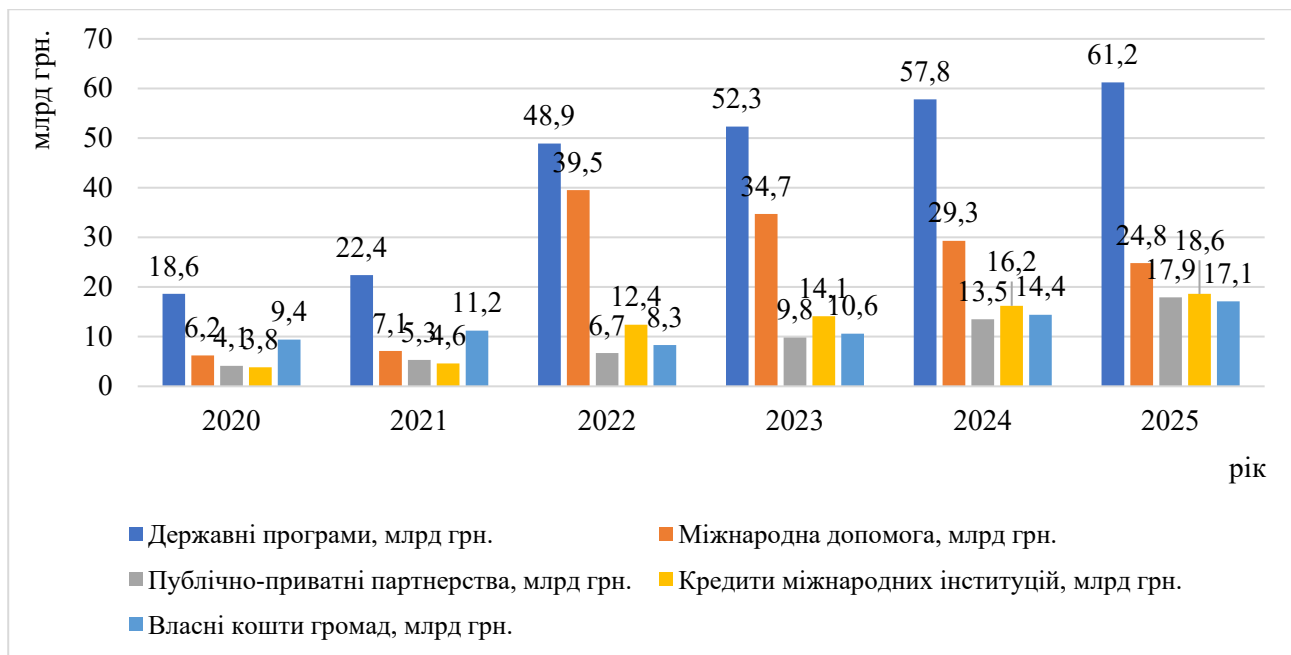

Рис. 1. Структура фінансових ресурсів відновлення сільських територій, 2020–2025 роки
Джерело: побудовано авторами на основі [5, 7]

У 2022 році обсяг державних програм підтримки зріс більш ніж удвічі, а донорська допомога збільшилася у п'ять разів. До 2024 року частка публічно-приватних проектів подвоїлася: приватний сектор зосередив інвестиції у переробці та енергетиці. Кредитування з боку міжнародних фінансових інституцій зростало щороку. Власні ресурси громад після різкого падіння у 2022 році поступово відновлювалися [5]. Запровадження спеціалізованих фондів стало окремим напрямом. У 2023 році створено Фонд розвитку сільських територій. Його бюджет сформовано з державних та донорських внесків. Частина коштів спрямована на мікропроекти громад. У 2024 році фонд профінансував понад 320 ініціатив. Основними напрямками стали відновлення доріг, водопостачання та соціальних об'єктів. У 2025 році додано компонент підтримки підприємництва. Паралельно застосовано інструменти стимулювання зайнятості. Громади запровадили компенсації для роботодавців. Програми перекваліфікації охопили понад 40 тис. осіб у 2024 році. Підтримка малого аграрного бізнесу здійснювалася через гранти та пільгові кредити. Кооперативні об'єднання отримали пріоритет у доступі до фондів [1]. Це підвищило їх частку у виробництві на локальному рівні. Ефекти цих інструментів наведено у таблиці 4.

Таблиця 4

Інструменти підтримки зайнятості та малого аграрного підприємництва у сільських громадах, 2020–2025 роки

Рік	Новостворені робочі місця, тис.	Кількість підтриманих МСП, од.	Обсяг грантів, млрд грн.	Кількість кооперативів, од.	Рівень безробіття, %
2020	24	310	1,2	460	9,8
2021	28	380	1,6	512	9,2
2022	12	190	3,8	520	17,4
2023	21	410	4,6	548	14,2
2024	33	620	6,9	610	11,8
2025 (прогноз)	37	710	8,1	660	10,5
Середнє значення	26	437	4,4	552	12,2
Зміна 2020–2025, %	+54	+129	+575	+43	+7

Джерело: побудовано авторами на основі [5]

У 2022 році створення робочих місць скоротилося удвічі. Рівень безробіття перевищив 17 %. У 2023 році програми підтримки відновили динаміку. Кількість малих підприємств зросла. У 2024 році грантове фінансування досягло рекордного обсягу. Кооперативний сектор розширив мережу. До 2025 року рівень безробіття знизився до 10,5 % [16, с. 98].

Сільські території входять у фазу структурного оновлення. Відновлення не обмежується реконструкцією інфраструктури. Потрібна нова економічна конфігурація громад. Автор пропонує модель, що спирається на диверсифікацію, екологічну інтеграцію та розвиток людського потенціалу. Модель передбачає перехід від моносекторальної залежності до багатокomпонентної економіки. Громади повинні формувати додану вартість поза первинним виробництвом [18, с. 122]. Переорієнтація дозволить стабілізувати доходи. До 2029 року частка несільськогосподарських видів діяльності має перевищити третину місцевого ВВП. Диверсифікація економічної структури потребує цільових інвестицій. Автор обґрунтовує розширення переробної галузі, логістики та сільського туризму. До 2025 року частка аграрного сектору у валовій доданій вартості громад становитиме близько 58 %. Прогноз передбачає її зниження до 46 % у 2029 році. Зростання альтернативних напрямів зменшить ризик доходів. Паралельно підвищиться стійкість до цінних коливань. Внутрішні інвестиції повинні зростати щороку не менше ніж на 12 % [12]. Прогноз диверсифікації представлено на рис. 2.

Логістичний сектор посилиться через відновлення транспортних коридорів. Туристичний сегмент стабілізується на рівні близько 8–10 %. Сукупний обсяг інвестицій перевищить 100 млрд грн. Пропонується стимулювати малі підприємства через пільгове кредитування. Кооперативні форми отримають доступ до гарантійних фондів [4, с. 130].

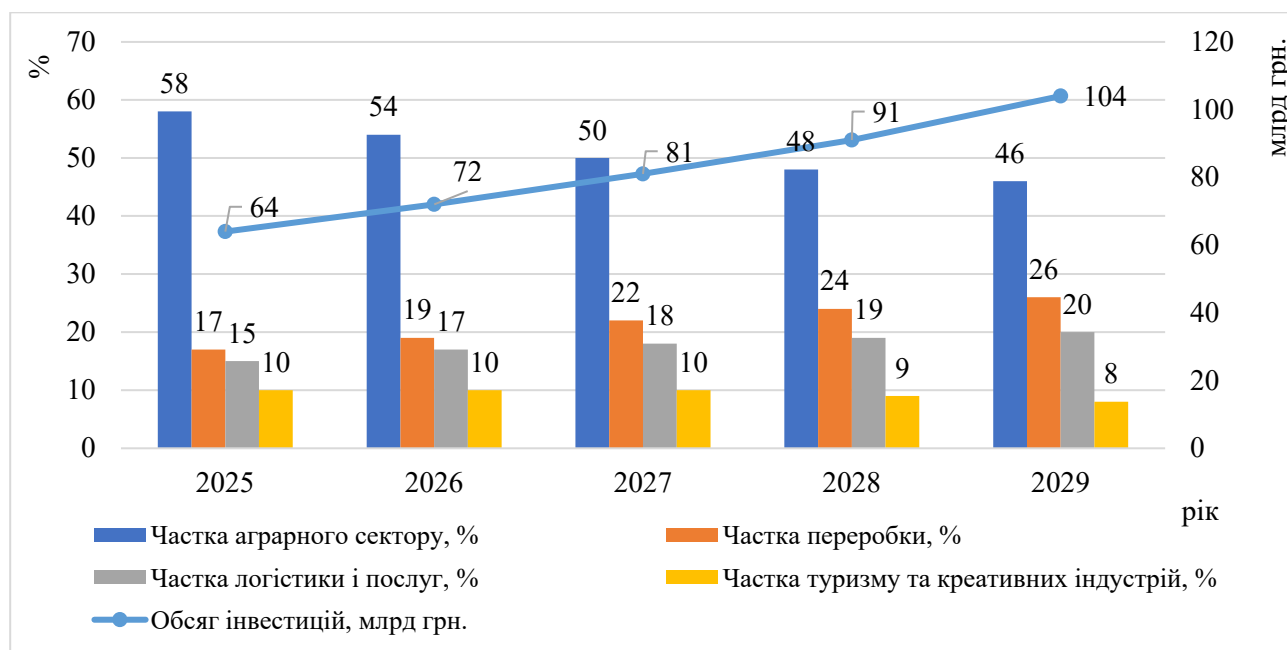

Рис. 2. Прогноз структурної трансформації економіки сільських громад у 2025–2029 роках
Джерело: розроблено авторами на основі [5, 7]

Інтеграція екологічних стандартів повинна стати системною. До 2025 року лише 42 % громад мають локальні програми енергоефективності. Автор пропонує збільшити цей показник до 85 % у 2029 році. Впровадження європейських норм поводження з відходами дозволить зменшити обсяг несанкціонованих полігонів. Очікуване скорочення викидів парникових газів становитиме 18 % за подальші п'ять років. Місцеві бюджети повинні закладати не менше 7 % на свої екологічні проекти (табл. 5).

Таблиця 5

Прогноз впровадження екологічних стандартів у програмах розвитку громад, 2025–2029 роки

Рік	Частка громад з програмами енергоефективності, %	Частка роздільного збору відходів, %	Скорочення викидів CO ₂ , %	Частка зелених інвестицій, % бюджету	Кількість екопроектів, од.
2025	42	28	3	5	180
2026	56	35	6	6	240
2027	68	44	10	7	310
2028	77	52	14	8	390
2029	85	60	18	9	470
Середнє значення	66	44	10	7	318
Зміна 2025–2029, %	+102	+114	+500	+80	+161

Джерело: розроблено авторами на основі [7]

До 2029 року більшість громад матимуть системні програми енергоефективності. Роздільний збір охопить понад половину домогосподарств. Зелені інвестиції зростуть майже вдвічі. Вважаємо за потрібне пов'язати фінансування з показниками скорочення викидів. Це підвищить дисципліну виконання програм. Паралельно потрібно модернізувати очисні споруди. Відповідні проекти мають отримати пріоритет у державних субвенціях.

Розвиток людського капіталу формує довгострокову основу зростання. До 2025 року частка населення віком 20–40 років у громадах становить близько 31 %. Автор прогнозує її зростання до 36 % у 2029 році за умови створення робочих місць. Потрібно розширити мережу освітніх центрів. Перекваліфікація повинна охопити не менше 60 тис. осіб щороку. Підвищення кваліфікації стимулюватиме продуктивність. Соціальна інфраструктура потребує модернізації. До 2029 року кількість відремонтованих шкіл і амбулаторій повинна перевищити 1200 од. Автор обґрунтовує зростання видатків на освіту до 14 % місцевих бюджетів. Прогнозоване зниження безробіття становитиме 3 % за п'ять років [7]. Підтримка молодіжних програм зменшить міграційні ризики. Система моніторингу повинна фіксувати результативність. Пропонуємо до запровадження індикативну панель з ключовими показниками оцінювання. Щорічна оцінка допомагатиме коригувати хід соціально-економічних змін. Дані слід оприлюднювати на цифрових платформах громад для посилення підзвітності і контролю. Оцінка соціально-економічного ефекту включатиме приріст доходів, зайнятість та якість послуг [9]. Прогноз людського розвитку та моніторингу наведено у таблиці 6.

Таблиця 6

Прогноз соціально-економічних результатів моделі сталого розвитку, 2025–2029 роки

Рік	Рівень зайнятості, %	Частка населення 20–40 років, %	Кількість перекваліфікованих, тис. осіб	Обсяг видатків на освіту, % бюджету	Кількість модернізованих соціальних об'єктів, од.
2025	54	31	42	10	210
2026	56	32	48	11	340
2027	58	33	55	12	510
2028	60	35	63	13	760
2029	61	36	70	14	1 240
Середнє	58	33	56	12	612
Зміна 2025–2029, %	+13	+16	+67	+40	+490

Джерело: розроблено авторами на основі [7]

До 2029 року рівень зайнятості може перевищити поріг у 60 %. Молодіжна частка зросте на п'ять пунктів. Кількість модернізованих об'єктів збільшиться у шість разів. Це створить умови для стабілізації громад. Автор вважає необхідним щорічний аудит результатів. Фінансування повинно коригуватися відповідно до виконання індикаторів. Такий підхід сформує керовану модель довгострокового розвитку.

Обговорення

Отримані результати демонструють трансформацію структури фінансування відновлення сільських територій після 2022 року. Зростання частки міжбюджетних трансфертів поєднувалося зі скороченням питомої ваги власних доходів громад. У 2024–2025 роках зафіксовано поступове відновлення локальної податкової бази. Приріст зайнятості корелює зі збільшенням видатків розвитку. Виявлений зв'язок підтверджує ефективність інвестиційних програм за умови інституційної координації. Результати узгоджуються з висновками Вініченко І. І. [2], де обґрунтовано потребу системного соціально-економічного забезпечення територій у повоєнний період. Проведене дослідження уточнює цей підхід через введення прогнозних параметрів бюджетної спроможності. Позиція Гуроров А. О. [3] щодо стратегування інклюзивного розвитку знаходить підтвердження в частині інтеграції соціальних індикаторів. Разом із тим, кількісний аналіз показує більш тісну залежність між децентралізацією ресурсів і динамікою зайнятості, ніж це відображено в зазначених працях.

У дослідженні Дребот О. [10] еколого-економічний механізм розглянуто як основу збалансованого розвитку. Представлені результати розширюють цей підхід шляхом поєднання екологічних показників із фінансовими коефіцієнтами бюджетної стійкості. Висновки Рід Дж. [15] щодо інтеграції природоохоронних і регіональних цілей підтверджуються у частині необхідності комплексного планування. Водночас аналіз деталізує фінансові інструменти їх реалізації на рівні громад. Підхід Чжу Ф. [20] до оцінки резильєнтності територій узгоджується з отриманими даними про диверсифікацію економіки.

Наукова новизна дослідження полягає у поєднанні емпіричної діагностики за 2020–2025 роки з прогнозною моделлю на період до 2029 року. Запропонована система індикаторів пов'язує розподіл повноважень, структуру фінансування та динаміку зайнятості в єдиній аналітичній конструкції. Цей підхід доповнює наявні концепції сталого розвитку кількісною оцінкою бюджетної спроможності громад, яка у попередніх дослідженнях не була формалізована.

Дослідження формалізує залежність між інституційною координацією та економічними результатами на рівні громад. Розраховані параметри моделі можуть застосовуватися при формуванні стратегій розвитку та обґрунтуванні бюджетних рішень органами місцевого самоврядування.

Висновки

Обґрунтовано, що соціально-економічне відновлення сільських територій вимагає узгодження управлінських і фінансових рішень, бо саме розрізнені заходи не забезпечують стабільного результату. Розмежування компетенцій між рівнями влади і закріплення відповідальності за конкретні результати підвищують ефективність реалізації політики. Централізація виправдана у фазі гострих втрат, проте довгострокова стійкість досягається через зміцнення спроможності громад, а не через концентрацію повноважень на вищих рівнях. Розширення бюджетної автономії прискорює реагування на локальні потреби. Прозорість розподілу ресурсів знижує ризики нецільового витрачання коштів. Інституційна узгодженість між рівнями влади формує умови для відновлення економічної активності та стабілізації місцевих фінансів.

Визначено те, що диверсифікація економічної структури громад скорочує залежність від аграрного сектору. Розвиток переробки, логістики й локальних сервісів генерує додану вартість безпосередньо на території. Підтримка малого підприємництва та кооперативних форм господарювання активізує зайнятість і стримує міграційний відтік. Екологічна модернізація інфраструктури підвищує конкурентоспроможність і скорочує видатки на енергоресурси, що сукупно посилює бюджетну стійкість громад. Системні інвестиції у несільськогосподарські напрями

забезпечують довгострокову стабільність місцевих бюджетів і знижують залежність доходної бази від зовнішніх цінових коливань.

Доведено, що темпи відновлення та якість економічного зростання визначаються рівнем людського капіталу на території. Підвищення кваліфікації працівників розширить можливості для диверсифікації зайнятості. Інвестиції у соціальну інфраструктуру стримують демографічний спад. Система моніторингу на основі кількісних індикаторів забезпечує своєчасне коригування управлінських рішень. Регулярна оцінка зайнятості, доходів і бюджетної стійкості підвищуватиме обґрунтованість фінансового планування на всіх рівнях. Публічність даних посилить підзвітність органів влади перед громадами. Інституційна координація, економічна диверсифікація та інвестиції у людський потенціал утворять взаємопов'язану систему чинників довгострокового розвитку сільських територій.

Список використаних джерел

1. Байдала В. В., Гаврилюк В. А. Сталий розвиток сільських територій крізь призму стратегічних пріоритетів малих форм господарювання. *Економіка та суспільство*. 2025. № 78. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-78-111>
2. Богородицька Г. Є., Войтов С. Г., Жир С. І. Місце України у сучасній світовій системі продовольчої безпеки. *Держава та регіони*. 2024. № 2. С. 110-116. DOI: 10.32782/1814-1161/2024-2-19
3. Гуроров А. О., Центило К. Л. Стратегування сталого й інклюзивного сільського розвитку в Україні. *Актуальні проблеми інноваційної економіки та права*. 2025. № 4. С. 76-82. DOI: <https://doi.org/10.36887/2524-0455-2025-4-18>
4. Давидюк М. В. Актуалізація принципів сталого розвитку аграрних підприємств України у повоєнний період. *Актуальні проблеми економіки*. 2025. № 8 (290). С. 124-136. DOI: <https://doi.org/10.32752/1993-6788-2025-1-290-124-136>
5. Державна служба статистики України. URL: <https://stat.gov.ua/>
6. Ластовченко П. В. Стратегія соціально-економічного розвитку сільських територій у період повоєнного відновлення. *Інвестиції: практика та досвід*. 2025. № 10. С. 195-201. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2025.10.195>
7. Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України. Офіційний веб-сайт. URL: https://me.gov.ua/?utm_source=chatgpt.com
8. Тарасенко Д. Л., Верительник С. М. Аграрний сектор України та сталий розвиток сільських територій: ключові виклики та стратегічні пріоритети. *Наукові інновації та передові технології*. 2025. № 9(49). С. 332-343. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-9\(49\)-332-343](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-9(49)-332-343)
9. Bateman I. J., Binner A., Addicott E. T., Balmford B., Cho F. H. T., Daily G. C., De-Gol A., Eisenbarth S., Faccioli M., Ferguson-Gow H., Ferrini S., Fezzi C., Gannon K., Groom B., Harper A. B., Harwood A., Hillier J., Hulme M. F., Lee C. F., Liuzzo L., Lovett A., Mancini M. C., Matthews R., Morison J. I. L., Owen N., Pearson R. G., Polasky S., Siriwardena G., Smith P., Snowdon P. P., Tippet P., Vetter S. H., Vinjili S., Vossler C. A., Watson R. T., Williamson D., Day B. H. How to make land use policy decisions: Integrating science and economics to deliver connected climate, biodiversity, and food objectives. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*. 2024. Vol. 121. No 49. e2407961121. <https://doi.org/10.1073/pnas.2407961121>
10. Drebot O., Vysochanska M., Palapa N., Bilotil V., Sakharnatska L., Klym N. Formation of an environmental and economic mechanism for balanced development of rural territories of Ukraine according to the principles of European integration processes. *Technology Audit and Production Reserves*. 2025. Vol. 6. No 4(86). p. 82-93. <https://doi.org/10.15587/2706-5448.2025.348403>
11. Kliuchnyk A., Shyshpanova N., Prohoniuk L., Galunets N., Husenko A. The role of local communities in the restoration of agricultural infrastructure after destruction. *Scientific Horizons*. 2025. Vol. 28. No 4. p. 180-196. DOI: <https://doi.org/10.48077/scihor4.2025.180>
12. Lialiuk O., Lisova T., Sharapova S., Bredikhina V. Rural areas as a basis for the formation of agro-social systems under conditions of decentralization in Ukraine / Áreas rurais como base para a formação de sistemas agro-sociais em condições de descentralização na Ucrânia. *Revista de Ciências Agroveterinárias*. 2025. Vol. 24. No 1. p. 223-242. DOI: 10.5965/223811712412025223.
13. Makedon V., Koptilyi D. Digital transformation and artificial intelligence as factors in the

economic recovery of enterprises following armed conflicts. *Economics, Entrepreneurship, Management*. 2025. Vol. 12. No. 1. p. 33–48. <https://doi.org/10.56318/eem2025.01.033>

14. Medeu A.-K., Askarova M., Zhakupova A., Bauyrzhan U., Klug H. Sustainable regional development: A challenge between socio-economic development and sustainable environmental management. *Preprints*. 2025. Posted 12 May 2025. <https://doi.org/10.20944/preprints202505.0813.v1>

15. Reed J., Wills J., Willett J., Treloar G., Bateman I., Osborne J. Nature recovery and regional development: an emerging agenda for England’s rural–periphery and regional studies. *Regional Studies*. 2025. Vol. 59. No 1. <https://doi.org/10.1080/00343404.2025.2582636>

16. Skoryk M. Conceptual framework for sustainable development of rural areas. *Economika rozvytku system – Economics of Systems Development*. 2024. Vol. 6. No 1. p. 95-99. <https://doi.org/10.32782/2707-8019/2024-1-14>

17. Scott M., Parker G., Juntti M., Castellino J., Forero O., Mell I., Jerome G., Amati M., Hernandez C., Buntine C., Dodd A., Hamiduddin I., O’Brien C., Lucocq H., Lennon M., Blyth R. The biodiversity crisis: Planning for nature recovery?. *Planning Theory & Practice*. 2024. Vol. 25. No 1. p. 103-140. <https://doi.org/10.1080/14649357.2024.2322879>

18. Shebanin V., Kormyshkin Iu., Ruzhniak M., Reshetilov G., Kormyshkina I. Formation of complex community restoration management models in the context of sustainable agricultural development. *Scientific Horizons*. 2025. Vol. 28. No 2. p. 116–128. <https://doi.org/10.48077/scihor2.2025.116>

19. Vučić V., Dašić D., Mladenović M. Economic challenges and potentials for sustainable development in rural areas of Serbia. *Ekonomika poljoprivrede*. 2025. Vol. 72. No 2. p. 775-789. <https://doi.org/10.59267/ekoPolj2502775V>

20. Zhu F., Ying B., Xiang C. Advancements in rural resilience research over the past two decades and its significance for sustainable development. *Discover Sustainability*. 2025. Vol. 6. Art. 145. <https://doi.org/10.1007/s43621-025-00901-x>